

ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ТЕХНОЛОГІЧНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Черкас Наталія Ігорівна

Львівська комерційна академія, асистент кафедри МЕВ

З допомогою методу найменших квадратів досліджено вплив прямих іноземних інвестицій на стимулювання експорту у технологічних та сировинних галузях промисловості. Проаналізовано ефективність зовнішніх інвестицій для розвитку технологічного сектору економіки. Доведено недоцільність підвищення процентної ставки та знецінення грошової одиниці для залучення іноземних інвестицій.

With the help of 2SLS method the influence of foreign direct investment on export stimulation in technological and primary industries was estimated. The efficiency of foreign investment for development of technological sector was analyzed. The inexpediency of interest rate increasing and currency depreciation for foreign investment promotion was confirmed.

Залучення іноземних інвестицій є важливою умовою структурної трансформації у напрямі розвитку технологічних галузей, забезпечення стійкого економічного зростання. Проблема впливу інвестиційної діяльності на економічний розвиток є предметом наукових інтересів багатьох вчених. Зокрема, заслуговують уваги роботи М. Аміті, Дж. Конінга [1], Ф. Барі, Дж. Бредлі [2], Р. Гоедебурга [3], Р. Гоувера [4], Д. Де Роси [5], А. Коко, Р. Тансімі [6], Л. Корнецького [7], Е. Ксякіна [8], О. Пирого [9] та Г. Харламової [10]. У цих дослідженнях автори аналізують інвестиційну політику та розглядають іноземні інвестиції, як один із основних чинників економічного зростання. Однак, недостатньо висвітленими залишаються питання впливу іноземних інвестицій на структурні зрушення в економіці загалом та розвиток технологічного експорту зокрема. Макроекономічна політика держави повинна бути спрямована на сприяння залученню іноземних інвестицій передусім у технологічні галузі, що й зумовлює актуальність досліджуваної проблематики. Метою цієї роботи є

вивчення впливу іноземних інвестицій в українську економіку на динаміку економічного зростання та стимулювання пріоритетного технологічного експорту.

Міжнародний досвід інвестування, особливо практика країн Південно-Східної Азії, свідчить, що залучення у пріоритетні галузі значних обсягів прямих іноземних інвестицій (ПІІ) дозволяє досягти динамічного економічного розвитку [10, с. 57], підвищення продуктивності, поширення технологій та інновацій [7, р. 6-7]. Вплив інвестиційної політики може проявитися у стимулюванні промислового виробництва, розвитку економічно ефективних і конкурентоспроможних експортерів та забезпечені умов для стійкого й швидкого економічного зростання [9, с. 16]. ПІІ стали головним фактором зростання експорту промислових товарів у Японії, Гонконгу, Тунісі, Мальті у 70-тих рр. [1]. Трансфер нових технологій у промисловий сектор через ПІІ значно ефективніший ніж внаслідок укладання ліцензійних угод або створення спільних підприємств (Barry, р. 1803). Вартують уваги окремі дослідження відмінностей впливу іноземних інвестицій на економічну ефективність у високо- та низькотехнологічних галузях. Галузі із високим рівнем технологічної спроможності отримують значно більший економічний ефект від ПІІ [3, 6]. Зовнішні інвестиції та технологічний експорт визначаються основними каталізаторами економічного розвитку країн Азії [5, р. 99-101]. Виробництво високотехнологічної продукції в Ірландії зосереджені, переважно, в підприємствах з іноземними інвестиціями [2, р. 1801]. Внутрішні підприємства повинні нарощувати технологічний рівень для максимізації переваг від іноземних інвестицій [8, р. 45-46]. Однак, для України модель «зростання виробництва – збільшення інвестицій – економічне зростання» не підтверджується [9, с. 19], що свідчить про неефективне використання ПІІ. Для розвитку науково-дослідної сфери країн з низьким рівнем доходу необхідно створити сприятливе інвестиційне середовище (наприклад, покращення інфраструктури та захист прав інтелектуальної власності) [3, р. 11-12]. Серед основних перешкод, з якими стикаються іноземні інвестори в Бразилії [4, с. 34-40], автори називають високі

рівні процентних ставок, знецінену валюту, податковий тиск, низьку економічну продуктивність.

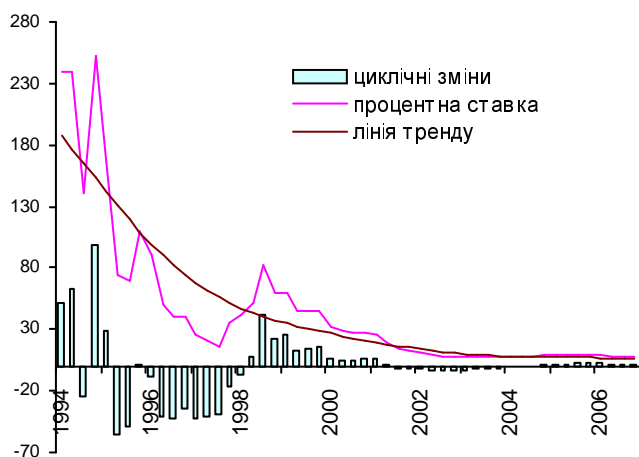

Рис. 1а. Ставка рефінансування НБУ, %, 1994–2006 рр.

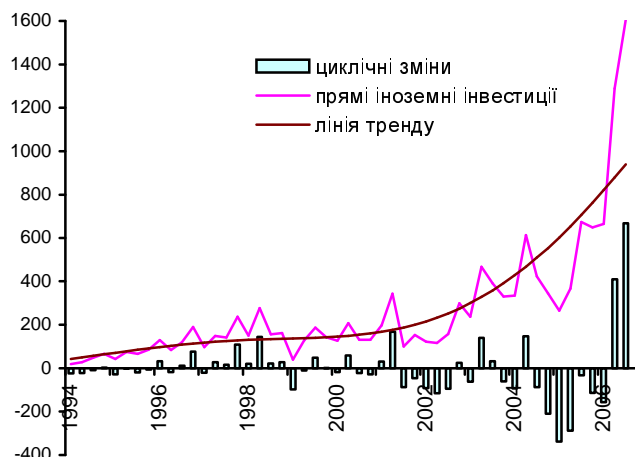

Рис. 1б. Прямі іноземні інвестиції в Україну, млн. дол., 1994–2006 рр.

Примітка: трендові значення отримано за допомогою фільтру Ходріка—Прескотта

Джерело: за даними IFS

Зниження процентної ставки в Україні впродовж 1994-2006 рр. призвело до збільшення відкритості для потоків капіталу (рис. 1а). Яскравим прикладом зростання лібералізації слугує нарощування обсягів ПІІ в українську економіку в 2002-2006 рр. (рис. 1б).

Для дослідження чинників промислового виробництва України, технологічного експорту, прямих іноземних інвестицій та експорту металопродукції використовувався метод найменших квадратів з інструментальними змінними (2SLS)¹. Функціональні залежності досліджувались з допомогою квартальних даних за 1998—2005 рр., отриманих з довідкового видання МВФ *International Financial Statistics* [11], а також з бази даних Державного комітету статистики України [12]. Нижче наведено перелік залежних і незалежних змінних: $indukr_t$ — промислове виробництво в Україні (індекс, 1994=100); $extech_t$ — технологічний експорт (млн. дол.), що охоплює продукцію машинобудування та транспортних засобів; $exmet_t$ — експорт металопродукції (млн. дол.), що включає чорні та кольорові метали; fdi_t — ПІІ в українську

¹ Всі розрахунки здійснювалися в статистичному пакеті EViews 5.

економіку (млн. дол.); r_t — облікова ставка НБУ (%); e_t — номінальний обмінний курс (грн./дол. США); $metal_t$ — індекс світових цін на метал (індекс, 1994 =100).

Показники $indukr_t$, $extech_t$, $exmet_t$, отримано з матеріалів Держкомстату України, e_t , r_t , fdi_t та $metal_t$ — з бази даних IFS. Всі змінні очищено від сезонності та використано у вигляді логарифмів відповідних перших різниць.

Дослідження проводилось для двох систем рівнянь з відмінними залежними змінними: а) промислове виробництво та технологічний експорт (рівняння (1)-(2)); б) ПІІ та експорт металопродукції (рівняння (3)-(4))². В усіх регресійних рівняннях скориговане значення коефіцієнта детермінації ($adj. R^2$) та статистика Дарбіна-Уотсона (DW) знаходяться в допустимих межах. Згідно результатів дослідження, динаміка промислового виробництва України негативно залежить від девальвації гривні та підвищення процентної ставки (рівняння (1)). Збільшення обсягів технологічного експорту сприяє зростанню промислового виробництва. Отримані результати достовірні на рівні статистичної значущості 99%. Від'ємний авторегресивний коефіцієнт для технологічного експорту може вказувати на ознаки корекції до рівноважного значення (рівняння (2)). Залучення ПІІ з лагом у один квартал очікувано збільшує технологічний експорт. Збільшення іноземних інвестицій вважається основним чинником підвищення конкурентоспроможності економіки, впровадження технологічних процесів [13, с. 25]. Зростання процентної ставки на 1 % обмежує зростання технологічного експорту на 0,64 %.

$$\begin{aligned}
 indukr_t = & \quad 0,013 & -0,108e_{t-1} & -0,063r_t & +0,059extech_{t-1} & & (1) \\
 & (2,229^*) & (-1,538^*) & (-1,623^*) & (2,134^*) & & \\
 adj.R^2 = & 0,603 & DW = 2,410 & & & &
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 extech_t = & -0,570extech_{t-1} & +0,138fdi_{t-1} & -0,641r_t & & (2) \\
 & (-4,999) & (2,505^*) & (-3,385) & & \\
 adj.R^2 = & 0,582 & DW = 1,641 & & &
 \end{aligned}$$

Зростання ПІІ у поточному періоді не створює підстав для їх стимулювання у майбутньому, що свідчить про неефективність процесів інвестування в Україні (рівняння (3)). Зростання процентної ставки обмежує надходженні ПІІ, що цілком

² В дужках вказано критерій Стюдента та показник статистичної значущості (*—1%, **—5%, ***—10%).

відповідає теоретичним передбаченням балансу заощаджень-інвестицій [14, с. 104-127]. Вагомим чинником ПІІ в Україні є зростання обсягів промислового виробництва. Знецінення грошової одиниці негативно позначається на залученні ПІІ, що пояснюється зростанням грошової нестабільності та непередбачуваності економічної політики.

На відміну від попередніх рівнянь, знецінення гривні стимулює зростання експорту металопродукції в Україні – девальвація створює цінові переваги для експорту, що не вимагає використання досягнень науки та високих технологій (рівняння (4)). Зростання світової ціни на метал сприяє збереженню позитивної динаміки експорту металопродукції, однак скорочуються його фізичні обсяги, що пояснюється посиленням міжнародної конкуренції. Зростання обсягів ПІІ позитивно впливає на експорт металу, однак рівень статистичної значущості є невисоким. Існує твердження, що збільшення ПІІ відбувається основним чином за рахунок сировинних галузей: інвестиції з країн ЄС у галузі низької переробки сприяють збільшенню загального експорту [10, с. 60].

$$\begin{aligned}
 fdi_t = & -5,80E-07 fdi_{t-1} - 0,360r_t + 5,599indukr_{t-1} - 1,844e_{t-1} \\
 & (-1,517^{**}) \quad (-0,784^{**}) \quad (2,573) \quad (-1,342^{**}) \\
 & adj.R^2 = 0,395 \quad DW = 2,31
 \end{aligned} \tag{3}$$

$$\begin{aligned}
 exmet_t = & -0,528exmet_{t-1} + 1,620e_t + 1,405metal_{t-1} + 1,000fdi_{t-1} \\
 & (-3,079) \quad (2,641^*) \quad (1,525^{**}) \quad (1,240^{***}) \\
 & adj.R^2 = 0,386 \quad DW = 1,956
 \end{aligned} \tag{4}$$

Надходження від експорту металопродукції, що становить близько 42 % валютних надходжень від експорту [12], можуть використовуватися для збільшення внутрішніх інвестицій. У державному секторі інвестування здійснюється, зазвичай, для реалізації амбіційних інфраструктурних проектів та програм цільового розвитку важливих (з погляду чиновників) секторів економіки. Враховуючи ймовірну неефективність безпосереднього державного втручання в економіку, надходження від експорту ефективніше використати і для кредитування підприємств приватного сектора. Низький рівень впровадження пріоритетних технологій в Україні значною мірою пояснюється недоліками у їх

фінансуванні: збільшення сировинних секторів економіки може відбуватися за рахунок ресурсів експортних технологічних секторів [6, с. 291].

Висновки. Дослідження чинників іноземних інвестицій в Україні виявило недоцільність девальвації грошової одиниці та підвищення процентної ставки. Девальвація грошової одиниці стимулює експорт лише у короткостроковій перспективі, і створює сприятливі умови для нарощування експорту сировини. Міцність грошової одиниці покращує інвестиційну перспективу та підвищує довіру до національної економіки. Залучення ПІІ є більш ефективним для стимулювання технологічного експорту, ніж експорту металопродукції, адже виробництво сировинних галузей в Україні базується на застарілих технологіях; виробники не мають стимулів для активізації інноваційного процесу. Високотехнологічна структура експорту є, безумовно, більш сприятливою: динамічне зростання попиту на інноваційні товари, стимулювання якості, розвитку науково-технічної сфери, ринку інтелектуальної власності [15, с. 39]. Перехід до виробництва та експорту технологічної продукції передбачають підвищення якісної конкурентоспроможності і відхід від сировинної орієнтації, що також, важливо для зменшення залежності від імпорту енергоносіїв. Напрями продовження даного дослідження передбачають аналіз механізмів обмеження технологічного експорту експортом сировини, з врахуванням монетарного чинника (пропозиції грошової маси загалом і динаміка процентної ставки зокрема).

Список використаних джерел:

1. Amiti M., Konings J. Trade Liberalization, Intermediate Inputs and Productivity: Evidence from Indonesia // IMF Working Paper, Washington, DC. – 2005. – No. 146. – 58 p.
2. Barry F., Bradley J. FDI and Trade: The Irish Host-Country Experience // The Economic Journal. – 1997. – Vol. 107. – No. 445. – P. 1798-1811.
3. Goedegebuure R.V. The Effects of Outward Foreign Direct Investment on Domestic Investment // Investment Management and Financial innovations. – 2006. – Vol. 3. – №1. – P. 9-22.

4. Гоувеа Р. Перешкоди, з якими стикаються іноземні інвестори в Бразилії: ризиковий аналіз // Проблеми і перспективи управління в економіці. – 2004. – №4. – С. 33-40.
5. DeRosa D.A. Foreign Trade and Investment Policies in Developing Asia // Asian Development Review. – 1998. – Vol.16. – №2. – P. 96-134.
6. Kokko A., Tansimi R. Local Technological Capability and Productivity Spillovers from FDI in the Uruguayan Manufacturing Sector // Journal of Development Studies – 1996. – Vol. 32(4). – p. 279-293.
7. Kornecki L., Foreign Direct Investment (FDI) in the Polish Economy: a Comparison with Central and Eastern Europe (CEE) Countries // Problems and Perspectives in Management. – 2006. – Vol.4. – №3. – P. 5-14.
8. Xiaoqin Fan E. Technological Spillovers from Foreign Direct Investments – A Survey // Asian Development Review. – 2003. – Vol. 20. – №1. – P. 34-56.
9. Пирог О.В. Іноземні інвестиції як фактор економічного зростання в Україні // Актуальні проблеми економіки – 2005. – № 5(47). – С. 15-19.
10. Харламова Г.О. Вплив інвестицій на економічне зростання // Фінанси України – 2005. – № 3. – С. 57-64.
11. www.imf.org
12. www.ukrstat.gov.ua
13. Войнаренко М., Фурманюк О. Економічна конкурентоспроможність та інвестиційна привабливість України // Економіст – 2006. – № 12. – С. 25-28.
14. Шевчук В. Міжнародна економіка: теорія і практика. – Львів: Каменяр, 2003. – 719 с.
15. Черкас Н.І. Обмінний курс, сальдо бюджету та структурні зрушення в українській економіці // Економіст – 2007. – № 1. – С. 38-42.